

професійної підготовки студентів перевіряється за допомогою проблемно-ситуаційних завдань модульних контрольних робіт, які він повинен виконати [7, с. 167].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Суспільство XXI століття чекає на вчителя правознавства, котрий має правові знання, розвинені аналітичні здібності, володіє творчим стилем мислення, гнучким розумом, навичками ораторського і ділового стилю спілкування.

Майбутній вчитель правознавства має знати нові технології навчання; методи формування навичок самостійної роботи, розвитку творчих здібностей, логічного мислення учнів, повинен уміти проектувати, конструювати і проводити уроки і виховні заходи в тому числі з елементами інформаційно-комп'ютерних технологій.

Професійна підготовка майбутнього вчителя правознавства, повинна ґрунтуватися на якісному оновленні методології, змісту і технологій, поєднанні цілісного педагогічного процесу, з урахуванням позитивного досвіду, сучасної парадигми освіти. Запропоновані підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя правознавства безумовно потребують подальшого осмислення та нової практики навчання і ґрунтовних теоретичних напрацювань.

Потребує подальшої розробки проблема застосування інноваційних технологій під час різних видів професійної діяльності в ході підготовки майбутніх учителів правознавства: навчальної, позааудиторної, культурно-дозвілдової тощо.

Література

1. Алексюк А. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: модульне навчання / А. Алексюк.– К., 1993. – 220 с.
2. Атанов Г. Возрождение дидактики – залог развития высшей школы / Г Атанов. – Донецк, 2003. – 180 с.
3. Бабанский Ю. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю. Бабанский – М., 1982. – 305 с.
4. Зязюн І., Крамущенко Л., Педагогічна майстерність: Підручник / І. Зязюн, Л. Крамущенко, – К., 2004. – 422 с.
5. Кремень В. Україна розпочинає модернізацію вищої освіти / В.Кремень // Освіта. – 2004. – № 11 (березень). – С. 2–3
6. Невмержицький О. Педагогічні технології – зваби, загрози: Педагогічна майстерність / О. Невмержицький // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 97–101.
7. Ситаров В. Дидактика. / В. Ситаров – М., 2002. – 320 с.
8. Старченко Т., Стоян О., Бобик О. Вища школа на шляху оновлення / Т. Старченко, О. Стоян, О. Бобик. – Львів, 1991. – 128 с.
9. Ярошенко О. Методична підготовка майбутніх учителів: реальний стан і шляхи до вдосконалення / О. Ярошенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С.69–73

УДК 378.14

Михайленко Н.А.

викладач кафедри педагогіки

Сумського педагогічного університету ім. А.С.Макаренка

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Стаття присвячена проблемі творчої діяльності вчителя як складової ефективного педагогічного процесу. У статті розкриваються сутність творчої діяльності вчителя, її специфіка та основні напрямки.

Ключові слова: творчість, творча діяльність, учитель, творча самореалізація.

Михайленко Н.А. Творческая деятельность учителя как составляющая успешного педагогического процесса

Статья посвящена проблеме творческой деятельности учителя как составляющей эффективного педагогического процесса. В статье раскрываются сущность творческой деятельности учителя, ее специфика и основные направления.

Ключевые слова: творчество, творческая деятельность, учитель, творческая самореализация.

Natalya Mykhalenko. Creative activity of the teacher as the component of successful pedagogical process

The article deals with the problem of creative activity of the teacher as a component of effective pedagogical process. The article reveals the essence of creative activity of the teacher, its specific features and the main directions.

Key words: creativity, creative activity, teacher, creative self-realization.

Постановка проблеми. Сучасному освітньому процесу притаманна орієнтація на виховання творчого, успішного, конкурентноспроможного фахівця. Це пов'язане не тільки з вимогами суспільства до майбутнього спеціаліста, а й з зацікавленістю особистості у постійному професійному зростанні, з бажанням людини отримувати задоволення від своєї праці. У цьому світлі особливо важливим стає ефективна підготовка професійних педагогічних кадрів, які зможуть вирішувати завдання щодо формування соціально-активної особистості, розвитку її творчих здібностей. Зрозуміло, що формувати творчу особистість учнів може тільки творчо працюючий учитель. Тому поряд з глибоким знанням своєї спеціальності, розумінням психологічних особливостей учнів різного віку, вмінням та бажанням спілкуватись з ними, любов'ю до дітей, творчий вчитель має характеризуватися високою працездатністю, стресостійкістю, здатністю швидко адаптуватись до використання нових інформаційних технологій, прагненням до самоосвіти та творчого саморозвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Визначена проблема не є новою для педагогічної науки. Загальні основи творчого процесу відображено у працях філософів (М.Алексєєв, В.Берков, В.Сагатовський, С.Семенов, В.Цапок, О.Шептулін, О.Шумілін), педагогів (В.Андрєєв, В.Буряк, Л.Ланда, С.Сисоєва), психологів (О.Матюшкін, В.Моляко, К.Платонов, Я.Пономарьов).

Теоретико-методологічні основи формування творчої особистості є предметом дослідження Б.Ананьєва, О.Ковальова, В.Крутецького, О. Кульчицької, М.Лейтеса, О.Леонтєєва, Н.Литвинової, С.Маркова, В.Моляко, В.М'ясищева, Я.Пономарьова, С.Рубінштейна, Б.Тєплова, Д. Богоявленської, Ю.Гільбуха, Дж.Гілфорда, Р.Семенова, Е.Торренса та інших учених.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється належна увага професійній підготовці майбутнього вчителя, зокрема змісту педагогічної освіти (А.Алексюк, С.Гончаренко, М.Свтух, І.Зязюн, І.Підласий та інші), вдосконаленню технологій навчання майбутніх учителів (В.Бондар, О.Мороз, О.Пехота, О.Савченко та інші), оптимізації методів і прийомів професійної підготовки майбутніх фахівців (Д.Кавторадзе, М.Поташник, Т.Яценко та інші), орієнтації студентів вищих педагогічних закладів на творчість (І.Гуткіна, П.Щербань, Р.Шакуров та інші).

Проблемі дослідження педагогічної творчості та особливостям підготовки до неї майбутніх учителів приділяли увагу В.Кан-Калик, Н.Кічук, Л.Лузіна, М.Нікандров, С.Сисоєва та інші. Процес розвитку творчого потенціалу студентів під час навчально-пізнавальної діяльності досліджували С.Гасанов, П.Кравчук, В.Лисовська, О.Приходько та інші. Шляхи інтенсифікації професійної підготовки майбутніх вчителів до творчої педагогічної діяльності вивчали В.Андрєєв, Н.Гузій, Ю.Карпова та інші.

Ми погоджуємося з думкою дослідників, що навчити творчості майбутніх учителів неможливо, але можливо створити такі умови навчально-виховного середовища, що стимулюють творчу діяльність особистості. М.Алексєєв підкреслює, що творчій діяльності вчать не теоретично, а практично, на власному досвіді. "Потрібно з перших кроків діяльності ставити людину в такі складні (неоранжерейні) умови, за яких вона вимушена долати труднощі, вести боротьбу з протиріччями... Теорія творчості може лише допомогти усвідомити цей практичний шлях, але замінити його вона ніколи не спроможна" [1, с.19].

Мета статті: з'ясувати сутність поняття "творча діяльність", висвітлити специфіку творчої діяльності вчителя.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу розглядати діяльність як послідовну взаємодію компонентів єдиного процесу, що наділяє вчителя ознаками суб'єкта діяльності, надає їй продуктивного творчого характеру.

У філософії творчість розглядається як соціально значима, практично ціннісна та цілеспрямована діяльність особистості (суб'єкта), що спрямована на певний об'єкт творення. Результатом творчої діяльності особистості є створення цінностей, встановлення фактів, виявлення властивостей і закономірностей, а також методів дослідження й перетворення світу, які характеризуються новизною, оригінальністю. Практично в усіх сучасних філософських визначеннях наголошується на трьох основних ознаках творчості: принциповій новизні, ціннісному характері створеного для суспільства чи особистості, гуманістичній та прогресивній спрямованості зазначеного виду діяльності [8].

У психологічній науці творчість визначається як продуктивна діяльність, яка розкриває потенціал особистості, уможливує її самореалізацію у практичному творчому діянні на основі розвитку відповідних здібностей. Така діяльність характеризується оригінальністю, новизною продукту творення (об'єктивно чи суб'єктивно). Важливе значення у творчому становленні особистості мають вольові риси характеру: активність, ініціативність, самостійність, цілеспрямованість, наполегливість та набутий на певному етапі розвитку індивіда життєвий досвід – знання, вміння й навички [8].

У педагогіці творчість трактується як свідомо активна діяльність людини, яка спрямована на пізнання, на створення нових оригінальних предметів, що виражається у пошуках найбільш ефективних методів навчання та виховання учнів, у створенні навчальних посібників, постійному поповненні знань, перегляді застарілих педагогічних поглядів тощо [6, с. 10].

Творча діяльність розглядається як творчий процес, в основі якого лежить принцип діалектичного розвитку, що розкривається через подолання суперечностей між можливістю та дійсністю, зовнішнім і внутрішнім, продуктивним і репродуктивним.

Як і будь-яка діяльність, творча діяльність має суб'єкт з його потребами, мету, відповідно до якої перетворюється предмет, об'єкт, на який спрямовано діяльність, засіб реалізації мети, результат. Головним структурним елементом творчої діяльності вчителя є мета, яка в процесі діяльності може трансформуватись в залежності від умов її здійснення, від проміжних результатів, від наявності та якості зворотного зв'язку з учнями. До того ж мета діяльності, зароджуючись у думках учителя, під час її досягнення має перетворитися у мотиви діяльності самих учнів, сприяючи творчому розвитку їх особистостей.

Процес творчості завжди специфічний, оскільки передбачає самобутність та непередбачуваність, однак він характеризується певною незмінною рисою. Матеріальний чи ідеальний продукт, який створюється у результаті творчої діяльності людини, завжди характеризується новизною результату. З іншого боку, ступінь принципової новизни результату, на думку психологів, може проявлятися на декількох рівнях творчості.

Перший найвищий рівень характеризує творчий процес, результатом якого є принципово нове досягнення для всього людства (геніальні твори митців, винаходи і відкриття, які вплинули на розвиток людського суспільства в різних сферах).

Другий рівень творчості стосується нових продуктів творення, які є такими для досить великого кола людей (наприклад, для певної країни світу).

Третій рівень характеризує творчий продукт, який є новим для певної обмеженої кількості людей (раціоналізаторський винахід, пропозиція, які впроваджуються на певному виробництві чи в окремій галузі промисловості)

Четвертий рівень властивий творчій діяльності, новизна продукту якої є значущою лише для певної особистості, яка творить, а отже, результат такої діяльності відзначається суб'єктивністю. Але слід наголосити, що суб'єктивно нові результати творчості сприяють формуванню творчої особистості і є передумовою до створення об'єктивно нового [8].

Отже, ми погоджуємося з А.Семеновою та розглядаємо творчу діяльність як таку, що обумовлює здатність особистості до самостійного пошуку з метою досягнення результатів, що мають новизну та оригінальність, а також прогресивність за умов володіння засобами організації цієї діяльності на тлі позитивного ставлення до професійної діяльності [6, с. 8].

Творчий характер педагогічної діяльності вчителя розкривається не тільки в тому, як він розв'язує свої професійні задачі, а й у постійній зміні та розвитку самої діяльності. Адже оновлення змісту освіти, пошук та відбір нових ефективних технологій навчання та виховання стимулює формування готовності до врахування сучасних освітніх тенденцій: орієнтації освітньої діяльності на активне засвоєння учнями способів творчого пошуку та осмислення нової інформації; виховання прагнення до самоосвіти та самовдосконалення особистості; вироблення активної позиції по відношенню до економічних, соціальних змін суспільства у відповідності до власних потреб, мети та поглядів.

Дослідники педагогічної діяльності виділяють наступні її функції: діагностичну, орієнтаційно-прогностичну, інформаційно-пояснювальну, конст-руктивно-проектувальну, організаторську, аналітико-оцінну, дослідницько-творчу, комунікативно-стимуляційну [4]. На їх успішну реалізацію в рамках професійної творчої діяльності впливає сформованість певних умінь учителя.

В процесі постановки мети та задач навчання творчість проявляється в умінні конкретизувати цілі та оригінально формулювати задачі з урахуванням рівня розвитку учнів, прогнозувати складності та намічати перспективи розвитку для кожного учня. Перекомпоновуючи навчальний матеріал, підбираючи додаткову інформацію та враховуючи пізнавальну активність учнів, вчитель може реформувати зміст навчальної діяльності. Творчі можливості вчителя розкриваються при підготовці та виготовленні засобів навчання, при вмілому виборі і доцільному поєднанні вже відомих методів, прийомів та форм роботи, які він модулює завдяки власному стилю діяльності, досвіду та особливостям конкретного учня або класу. Високий потенціал для реалізації творчої діяльності має безпосередньо організація навчально-виховного процесу. Адже планування, проведення уроку та аналіз результатів своєї роботи, досвіду колег, спілкування та співтворчість з учнями у кожного вчителя будуть особливими, неповторними, в основі яких лежить поєднання логіки та інтуїції, свідомого та несвідомого, комплекс мотиваційних та емоційно-вольових особистісних якостей, творчі здібності та духовна гуманістична складова діяльності творчого вчителя.

Важливо підкреслити, що будь-яка професійна творчість являє собою органічний синтез планування та осяяння, логічно послідовних дій та шляхів реалізації задуму, що знайдені інтуїтивно.

Аналіз моделей творчого процесу, серед яких теорія "триакту" П.Енгельмаєра, тристадійна модель А. Пуанкаре, чотиристадійна модель "творчого мислення" Г. Воллеса, Е. Гетчинсона дає змогу представити структуру творчого процесу у такому загальному вигляді:

- підготовка – особливий дійовий стан, що є передумовою інтуїтивного проблиску нової ідеї;
- визрівання – інкубація спрямованої ідеї, несвідома робота;
- піднесення – поява ідеї рішення, спочатку у вигляді гіпотези, принципу, задуму;
- розвиток ідеї, її остаточне оформлення і перевірка [5].

Багато творчих особистостей, відомі мислителі, вчені, розкриваючи методи своєї творчої роботи, акцентували увагу на ролі несвідомої роботи. "Відносно умов несвідомої роботи, – зазначав математик А. Пуанкаре, – слід зауважити, що вона неможлива, а в деяких випадках неплідна, якщо їй не передуватиме і за нею не наставав період свідомої роботи. Ці раптові натхнення ніколи не можна викликати навмисне... Вони приходять після кількох днів вольових зусиль, які здавались абсолютно безплідними..." [5, с. 13].

Отже, для ефективної професійної педагогічної діяльності вчителя необхідні як усвідомлені когнітивні компоненти, так і неусвідомлені ціннісні моменти, які характеризують емоційне підґрунтя творчої діяльності.

Значущим в розглядуваному аспекті є визначені С.Сисоевою творчі можливості особистості, які проявляються у творчій діяльності, розкривають творчу сутність людини:

підсистема спрямованості: позитивне уявлення про себе (адекватна самооцінка), бажання пізнати себе, творчий інтерес, допитливість; потяг до пошуку нової інформації, фактів;

підсистема характерологічних особливостей особистості: сміливість; готовність до ризику; самостійність; ініціативність; впевненість у своїх силах та здібностях; цілеспрямованість; наполегливість; уміння довести почату справу до кінця; працелюбність; емоційна активність;

підсистема творчих умінь: проблемне бачення; здатність до висування гіпотез, оригінальних ідей; здатність до дослідницької діяльності; розвинуте уявлення, фантазія; здатність до виявлення протиріч; здатність до подолання інерції мислення; уміння аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію; здатність до міжособистісного спілкування;

підсистема індивідуальних особливостей психічних процесів: альтернативність мислення; дивергентність мислення; точність мислення; готовність пам'яті, асоціативність пам'яті; цілісність, синтетичність, свіжість, самостійність сприйняття; пошуково-перетворювальний стиль мислення [7, с.129].

Необхідно відмітити, що кожна особистість здатна до творчості, в ній вона розкривається з найбільшою повнотою. Але ця здатність у різних людей є неоднаковою. "Саме тому можна спостерігати такі парадоксальні на перший погляд явища, коли одні люди вносять творче начало в найбільш рутинну працю, а інші – рутинно здійснюють творчу за своїм характером діяльність" [3, с. 40].

Найважливішим критерієм якісного становлення особистості учителя та його професійної творчої діяльності є соціальна потреба у творчій праці. Як зазначає Н.Кичук, педагогічна творчість має стати рисою кожного педагога, набути масового характеру [2]. Про це треба пам'ятати майбутнім учителям, стрижнем професійної діяльності яких має бути не лише доброзичливе спілкування та любов до дітей, гармонія розуму й почуттів, а й прагнення до життєтворчості.

Висновки. Таким чином, творча діяльність учителя відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні інтелектуальної, духовної та творчого потенціалу учня. Вона визначає вектор успішної самореалізації особистості, яка залежить від бажання і вміння пізнавати нове, її впевненості у власних можливостях, рівня розвитку її творчого мислення, комунікативності, вміння виявляти творчий підхід у побудові і реалізації власних життєвих планів, у продуктивній професійній діяльності. Перспективи подальших досліджень лежать в площині визначення стану готовності майбутнього вчителя до творчої педагогічної діяльності в умовах професійної підготовки в університеті.

Література

1. Алексеев М. И. Диалектическая природа творчества / М. И. Алексеев // IV семинар по проблемам методологии и теории творчества.– Симферополь, 1984. – С. 19-21.
2. Кичук Н. В. формування творчої особистості вчителя / Н. В. Кичук. – К.: Либідь. – 1991. – 96 с.
3. Кучерявий І. Т., Клепиков О. І. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: Навчальний посібник / І. Т. Кучерявий, О. І. Клепиков. – К.: Вища школа, 2000. – 288 с.
4. Никитина Н. Н. Введение в педагогическую деятельность: Теория и практика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н. Н. Никитина, Н. В. Кислинская. – М.: Издательский центр Академия, 2007. – 224 с.
5. Роменец В. А. Психологія творчості: Навч. посібник. 2-ге вид., доп. / В. А. Роменец. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
6. Семенова А. В. Організація та управління творчою діяльністю старшокласників на уроках природничо-математичного циклу: навч. посіб. для студ. пед. закл. освіти та вчителів природн.-мат. циклу загальноосвітніх шкіл / А. В. Семенова. – Одеса: Друк, 2001. – 207 с.
7. Сисоева С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С. О. Сисоева; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К.: Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
8. Мірошник С. І. Психолого-педагогічні умови оптимального творчого самозростання учнів старших класів у процесі вивчення української літератури / С. І. Мірошник // Народна освіта. – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/7/statti/2miroshnuk/2miroshnuk.htm> – Заголовок з екрану.

УДК 378.147.34:165.742

Денсжніков С.С.
директор музею університету,
аспірант кафедри філософії
та соціології Сумського державного
педагогічного університету ім. А.С.Макаренка

ПІЗНАВАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЕМІНАРУ З ТРАНСГУМАНІЗМУ В КУРСІ ФІЛОСОФІЇ

Стаття присвячена проблемі пізнавально-виховного потенціалу семінару з трансгуманізму в курсі філософії у вищій школі у умовах сучасності. Особливий акцент в статті присвячений методичним, організаційним та виховним аспектам впровадження новітніх досліджень в галузі філософії науки з проблем трансгуманізму у навчально-виховний процес вищої школи.

Ключові слова: семінар з філософії, навчально-виховний процес, евристичний потенціал, трансгуманізм, вища школа.

Денежніков С.С. Познавательльно-воспитательный потенциал семинара по трансгуманизму в курсе философии в высшей школе: вызовы современности